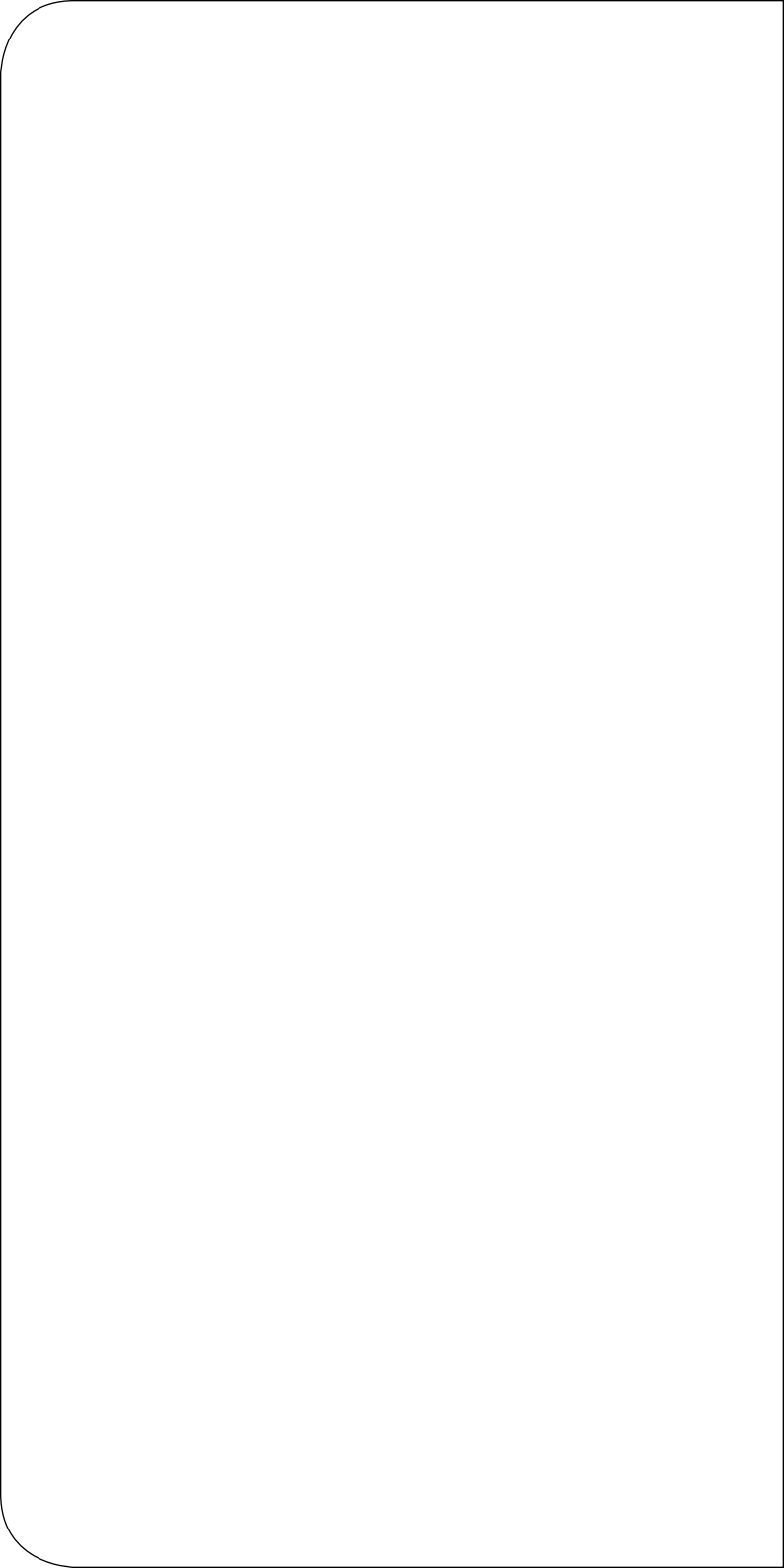

**Kaip šēši
sumanūs
specialistai
smurta
patyrusioms
moterims
padējo ir
apsaugojo
jū vaikus**

Šis leidinys yra skirtas specialistams, dirbantiems su vaikais. Jis parengtas ir išleistas vykdant projektą „Stop smurtui prieš moteris: nuo sąmoningumo didinimo iki nulinės tolerancijos aukų kaltinimui“. Leidinio rengimą finansiškai parėmė Europos Sąjunga pagal Teisių, lygybės ir pilietiškumo programą. Leidinio turinys negali būti vertinamas kaip pateikiantis Europos Sąjungos nuomonę. Projektą įgyvendina Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba kartu su Žmogaus teisių stebėjimo institutu, Lygių galimybių plėtros centru ir socialinės reklamos agentūra „Nomoshiti“.

Projektas iš dalies finansuojamas Europos Sąjungos Teisių, lygybės ir pilietiškumo programos lėšomis.

LYGIŲ GALIMYBIŲ
KONTROLIERIAUS
TARNYBA

www.visureikalas.lt

LYGIŲ
GALIMYBIŲ
PLETROS
CENTRAS

Žmogaus teisių
stebėjimo institutas

NOMOSHITI

LEIDINĮ RENGĖ:

Aurelija Auškalnytė
Margarita Jankauskaitė
Mintautė Jurkutė
Vilana Pilinkaitė-Sotirovič

DIZAINERĖ:

Jurga Juodytė

TEKSTO REDAKTORĖ:

Emilija Visockaitė

Už leidinį atsakinga VšĮ „Lygių galimybių plėtros centras“.
Be VšĮ „Lygių galimybių plėtros centras“ sutikimo šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, įskaitant padarymą viešai prieinamu kompiuterių tinklais (internete), išleisti ar versti, platinti jo originalą ar kopijas parduodant, nuomojant, teikiant spaudai ar kitaip perduodant nuosavybėn.

Cituojant būtina nurodyti šaltinį ir už leidinį atsakingą organizaciją – VšĮ „Lygių galimybių plėtros centras“.

Turinys

Sveikinu prisijungus!

7

Ką vadiname smurtu artimoje aplinkoje?

8

Kodėl kalbant apie smurtą artimoje aplinkoje taip pabrėžiama lytis?

11

Su kokio tipo smurtu susiduria moterys?

15

Iš kokio elgesio atpažįstate sisteminį smurtą?

20

Kaip smurtautojai manipuliuoja vaikais?

25

Kaip atpažinti, kad vaikas nukentėjo nuo smurto?

29

Kaip su vaiku kalbėti apie smurtą?

32

Kodėl moterys nepalieka smurtautojų?

33

Kokie vyrai smurtauja?

38

Kaip galėtume padėti moterims čia ir dabar,
kartu pagelbėdami vaikams?

41

Baigiamoji pastaba

44

Priedai

• Kur kreiptis pagalbos?

45

• Bendrieji principai kalbant apie smurtą
su jį galimai patiriančia moterimis

46

• Konflikto ir sisteminio smurto skirtumai

47

• Lygiavertės partnerystės nuostatos

48

• Vaikų patiriamo smurto požymiai

49

• Specializuotų pagalbos centrų kontaktai

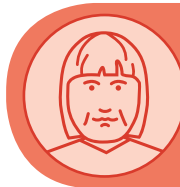
50

Literatūros sąrašas

54

Aušra

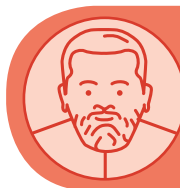
Vaiko teisių apsaugos specialistė, skyriaus vedėja, neseniai dalyvavo mokymuose apie smurtą prieš moteris artimoje aplinkoje

Brigita

Vaiko teisių apsaugos specialistė, baigė nemokamus e-kursus apie sisteminį vyrų smurtą prieš moteris puslapyje www.visureikalas.lt/mokymai

Kornelija

Mobiliosios komandos narė, neseniai baigė psichologijos magistro studijas, domisi lyčių lygybe

Darius

Vaiko teisių apsaugos specialistas, turi socialinio darbuotojo išsilavinimą, neseniai baigė stažuotę Škotijoje

Inga

Specialistė, dirbanti su vaikais, darbo grupės, teikusios pasiūlymus kuriant Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą, narė

Nijolė

Vaiko teisių apsaugos specialistė, palaiko pažangias kolegų iniciatyvas

+1

Sveikinu prisijungus!

Sukūriau grupę, skirtą smurto artimoje aplinkoje klausimams aptarti. Kviečiu visas ir visus aktyviai dalyvauti ir pakviesti prisijungti tuos, kuriems šie klausimai galėtų būti aktualūs. Noriu čia aptarti, kaip galėtume geriau prisidėti prie šių klausimų sprendimo.

Kaip gerai, kad sukūrei tokią grupę! Jau seniai norėjau apie tai pasikalbėti platesniame bendradarbių rate. Viešumoje pastaruju metu dažnai girdžiu apie smurtą prieš moteris. Pastebiu ir darbe panašių situacijų, bet man nėra iki galo aišku, ką aš galiu ir ko negaliu padaryti, kai dirbdama su vaiku sužinau apie smurtą jo artimoje aplinkoje.

Ačiū, kad prijungėte ir mane prie šios diskusijos. Smurtas prieš moteris yra didelė problema, apie kurią ne visada lengva kalbėti. Visame pasaulyje moterys ir mergaitės dažniausiai patiria būtent intymaus partnerio ir seksualinį smurtą¹. Tačiau jis sunkiai atpažįstamas – netgi yra žmonių, kurie smurtinius santykius laiko normaliais. Man dėl to skaudu ir kaip specialistei, ir kaip paauglės mamai. Daug tuo domėjaisi ir galėsiu pasidalinti viskuo, ką žinau.

Mums, kolegės, tenka labai svarbus vaidmuo smurto požymius pastebėti kuo anksčiau tam, kad galėtume apsaugoti vaikų interesus. Jie visuomet nukenčia, kai vyras šeimoje smurtauja prieš moterį.

Visiškai pritariu! Mūsų atsakomybė šiuo atveju – didžiulė. Tačiau aš baiminuosi, kad mūsų galimybės dažnai būna labai ribotos. Ypač dėl to, kad pagalbos sėkmė priklauso ir nuo kitų institucijų: policijos pareigūnų, socialinių darbuotojų ir t. t.

Tai gal ir pabandykime kartu pasiaiškinti, kaip savo darbe galime padėti, turėdami tokias galimybes, kokios yra. Man pačiai labai praverstų jūsų patarimai ir pavyzdžiai iš praktikos.

Taip, man irgi smalsu, kaip jūs reaguojate pastebėjusios, kad šeimoje vyksta smurtas. Tačiau pirmiausia man kyla klausimas, ar apskritai vienodai suprantame, apie ką kalbame. **Ką vadiname smurtu artimoje aplinkoje?**

Na, aš galiu parašyti, kaip smurtas apibrėžiamas Lietuvos įstatymuose. Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme smurtas apibrėžiamas kaip „veikimu ar neveikimu asmeniui daromas tyčinis fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis ar kitas poveikis, dėl kurio asmuo patiria fizinę, materialinę ar neturtinę žalą“. Taip pat paaiškinta, kas yra artima aplinka. Ją „sudaro asmenys, siejami arba praeityje sieti santuokiniais, partnerystės, svainystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat asmenys, kartu gyvenantys ir tvarkantys bendrą ūkį“².

Atkreipkite dėmesį ir į tai, kad smurtą artimoje aplinkoje patyrusiu asmeniu pripažįstamas ne tik tas, prieš kurį buvo tiesiogiai panaudota prievarta, bet ir „vaikas, tapęs smurto artimoje aplinkoje liudininku ar gyvenantis aplinkoje, kurioje buvo smurtauta“!

Vadinasi, vaikas, net ir tuomet, kai prieš jį tiesiogiai nebuvo smurtauta, vis tiek laikomas nukentėjusiu nuo smurto artimoje aplinkoje. Šito turėtume nepamiršti vertindami kiekvieną situaciją.

Manau, kad mes geriau už kitus žinome ir matome konkrečius atvejus, kai vaikas nuolat patiria įtampą ar net baimę dėl to, kad prieš jo mamą ar globėją smurtaujama. Tai sutrikdo vaikų emocinę ir kognityvinę raidą, lemia problemas mokykloje. O ir šiaip žaloja sveikatą. Jeigu nereaguojame į smurtą artimoje aplinkoje, vadinasi, nepasirūpiname, kad vaikai gyventų saugioje aplinkoje.

Bet čia ir iškyla didžioji dilema. Visuomenė tikisi, kad vaiko saugumu pasirūpins tėvai. Abu juos vertina kaip vienodai atsakingus. Tačiau, jeigu tėvas smurtauja prieš motiną ir sukuria grėsmingą aplinką vaikui, motinos negalime laikyti vienodai atsakinga už situaciją.

Tu teisi. Todėl smurto artimoje aplinkoje atveju vaiko interesus galėsime užtikrinti tik tada, jei užtikrinsime motinos saugumą.

Manau, turėtume nepamiršti, kad kalbėdamas apie smurtą turime omenyje ne tik fizinę prievartą. Net ir įstatyme, kurį prieš tai čia citavau, pabrėžta, jog smurtas artimoje aplinkoje nėra tik fizinis!

Toks elgesys dažniausiai pasireiškia daugeliu formų, įskaitant psichologinį, ekonominį, seksualinį smurtą ar socialinę izoliaciją... O dažniausiai apima viską kartu.

Tikrai ne visi tai supranta. Net ir tyrimai rodo³, kad žmonės Lietuvoje geriausiai atpažįsta fizinį smurtą, o kitos jo formos, pavyzdžiui, ekonominis smurtas, ne taip gerai pastebimos.

Nieko keista. Kai pradėdu kalbėti apie emocinį smurtą, net ir kai kurie kolegos į mane pasižiūri kreivai.

Manęs tai irgi nestebina. Manau, kad daugelis dalykų net ir nelaikomi smurtu dėl paplitusių stereotipų. Pavyzdžiui, vis dar gajus įsitikinimas, kad vyras yra šeimos galva ir turi teisę kontroliuoti finansinius bei kitus šeimos reikalus. Arba manoma, kad egzistuoja „sutuoktinės pareiga“ – suprask, jokių „man skauda galva“, kai vyras užsimano sekso. Juk tai ne kas kita kaip pirmieji smurto požymiai!

Paminėjai stereotipus, todėl užduosiu klausimą, kurio pati dažnai sulaukiu ir ne visada žinau, kaip atsakyti.

Kodėl kalbant apie smurtą artimoje aplinkoje taip pabrėžiama lytis?

Kodėl minimos tik nukentėjusios moterys – argi vyrai taip pat nepatiria smurto?

Man irgi būtų įdomu daugiau apie tai išgirsti.

Aišku, patiria. Čia ir problema: kartais abu atrodo kalti. Viskas susimaišę: smurtas, alkoholis, socialinių įgūdžių stoka...

Nesutinku. Pakalbėkime apie statistiką. Lietuvoje surinkti duomenys rodo, kad moterys sudaro 8 iš 10 nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusių asmenų^{4,5}, o vyrai – 9 iš 10 įtariamųjų smurtu.

Tikrai, akivaizdus disbalansas lyties požiūriu: absoliuti dauguma nukentėjusiųjų yra moterys, o smurtavusiųjų – vyrai. Tik aš vis tiek nemanau, kad tai reiškia, jog vyrai apskritai nepatiria smurto.

Aš labai dažnai susiduriu su smurtą patyrusiais vyrais.

To neigti ir nereikia. Vyrai, kaip socialinė grupė, patiria daug smurto. Tik ne šeimoje, o gatvėje.

Bendros tendencijos leidžia prognozuoti, kad jų patiriamas smurtas greičiausiai bus vienkartinis (gal net atsitiktinis) smurtinis

epizodas, kuris įvyks viešojoje vietoje, o užpuolikas bus kitas nepažįstamas, artimais ryšiais nesusijęs vyras.

Gali būti. Be to, esu mačiusi statistiką⁶, kad apie pusę vyrų, kurie smurtą patiria artimoje aplinkoje, irgi nukenčia nuo kitų vyrų.

Kaip suprasti – nuo kitų vyrų?

Na, nuo savo tėvo, brolių, suaugusių vaikų – kitų šeimos narių vyrų.

Vertinant bendras tendencijas, kurios rodo, kad tai dažniau nutinka gatvėje, panašu, kad, siekiant išvengti smurto, vyrams patartina kuo daugiau laiko praleisti namuose.

Na, o moterims namai tikrai nėra saugi oazė. Juk joms didesnė rizika būti nužudytoms pažįstamo vyro⁷. Filmuose užpuolikas dažniausiai rodomas kaip krūmuose tykantis maniakas. Tačiau realybėje kasmet nuo savo partnerių ir sutuoktinių Lietuvoje nukenčia tūkstančiai moterų.

Manau, labai svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad moterys sudaro 9 iš 10 visų sisteminių smurtą patiriančių žmonių⁸. Kalbame apie tokį smurtą, kai prieš žmogų pakartotinai smurtauja vienas ir tas pats asmuo. Ir jis sukelia kur kas sunkesnių

pasekmių nei vienkartinis užpuolimas. Todėl man atrodo neteisinga, kad vyrų naudojama sisteminė prievarta dažnai žiniasklaidoje ar net ir kitų kolegų pavadinama tiesiog konfliktais poroje ar barniais šeimoje. Juk tai iš esmės skirtingi dalykai!

Konfliktų ar barnių atveju abu partneriai yra lygiaverčiai: bet kuris iš jų gali sukelti konfliktą, būti dėl jo kaltas, bet vėliau atsiprašyti ir viską aptarti.

O sisteminės prievartos atveju vaidmenys niekada nesikeičia: agresorius visada yra vienas ir tas pats ir, pasirodo, tai beveik visada būna vyrai. Jie kontroliuoja, persekioja, baugina, psichologiškai gniuždo savo partneres...

Kai viskas vyksta namų aplinkoje, labai sudėtinga kreiptis pagalbos. Jei užpuola prašalaitis, artimieji stengiasi padėti, palaiko, užjaučia.

Kai agresorius yra vienas iš savų, artimieji dažnai palaiko smurtautojo pusę, kaltina nukentėjusią moterį ar ragina pakentėti – tai dėl vaikų, tai vardan šeimos išsaugojimo...

Kalbant apie smurtą iš lyčių perspektyvos, svarbu nepamiršti ir platesnio kultūrinio konteksto. Smurtinis vyrų elgesys yra labiau toleruojamas, skatinamas, netgi paverčiamas susižavėjimo objektu. Netikit? Įsijunkit televizorių...

Na... yra tiesos. Yra tam tikras lyties aspektas... Aplink mane gana daug manančių, kad naudoti jėgą yra labai vyriška.

Romantizuojami ir moteris kontroliuojantys vyrai. Suprask: labai myli, todėl pavydi ir seka kiekvieną žingsnį.

Bet „vyriskas pavydas“ – trukdymas bendrauti su draugais, šeimos nariais, nuolatinis įtarinėjimas dėl neištikimybės, telefono, socialinių tinklų paskyrų ar elektroninio pašto tikrinimas – iš tiesų yra viena iš sisteminio smurtautojo elgesio strategijų – siekis kontroliuoti!

Kita vertus, moterų agresija vyro atžvilgiu ir apskritai moterų agresija yra nepriimtina – net tuomet, kai reikia apsiginti. Jos ir auklėjamos kaip tos, kurios turi pasirūpinti ir globoti kitus, būti jautrios ir švelnios sielos. Ne veltui dauguma vaikų teisių specialistų yra moterys. Šių kultūrinių normų negalime pamiršti, jei norime suprasti galios skirtumus tarp moterų ir vyrų, būdingus sisteminiam smurtui.

Sisteminis smurtas visų pirma ir kyla dėl moterų ir vyrų turimos galios ir valdžios skirtumų. Šių skirtumų tikrai negalima pamiršti, jei norime suprasti, kaip reiškiasi sisteminis smurtas.

+1

15

Smagu matyti gausėjantį prie pokalbio prisijungusių žmonių būrį. Drąsiai dalinkitės savo mintimis.

Anądien kalbėjome, kad smurtas gali būti labai skirtingas. Manau, labai svarbu įvertinti kiekvieną konkrečią situaciją ir atvejį. Tik tada galima imtis veiksmingos pagalbos. Gal žinote apie tai ką nors daugiau?

Su kokio tipo smurtu susiduria moterys?

Ačiū, kad pakvietėte prisijungti. Pritariu, kad būtų labai naudinga išmokti atpažinti skirtingus tipus ir tiksliau reaguoti į kiekvieną atvejį⁹.

Sveikos! Skačiau ankstesnį pokalbį ir radau sau visai naujos informacijos. Apie smurto tipus esu šiek tiek girdėjęs. Artimoje aplinkoje smurtas skirstomas į 3 tipus: jūsų jau minėtą sisteminių smurtą, pasipriešinimo ir epizodinį¹⁰.

Sveiki prisijungę! Taip, Dariau, tavo įvardytas skirstymas yra labiausiai paplitęs. *Epizodiniu smurtu* laikomas veiksmas, kuris nėra nei sistemingas mėginimas kontroliuoti kitą asmenį, nei siekis ištrūkti iš žlugdančios kontrolės. Ši kategorija apima įvairias smurto artimoje aplinkoje apraiškas, susijusias su situacine agresija, kurią gali išprovokuoti skirtingi žmogui nemalonūs dirgikliai.

Ypač tuo atveju, jei asmuo buvo socializuotas reaguoti agresyviai, pavyzdžiui, į tam tikrus įžeidimus, asmeninės erdvės pažeidimą ir pan.

Žinau, jog kartais toks smurtas gali būti siejamas ir su psichoaktyvių medžiagų vartojimu, kai susilpnėja asmens gebėjimas

sąmoningai kontroliuoti savo elgesį. Bet *epizodinis smurtas* artimoje aplinkoje pasireiškia ypač retai. Jį dažniau pastebime viešoje erdvėje.

Tikrai taip. Na, o štai *pasipriešinimo smurtas* yra reakcija į ilgalaikę prievartą. Jis apima leistiną ir neleistiną jėgos naudojimą ar kitokius veiksmus atsakant į smurtautojo elgesį.

Į pavojų reaguojame skirtingai: vieni stengiasi išvengti agresoriaus, kiti stoja į kovą, o tai lemia, kad ilgai terorizuotos moterys kartais nužudo savo kankintojus.

Taip, pastebėjau, kad moteris gali bandyti nutraukti smurtą keliais būdais: derėdamasi su smurtautoju, kreipdamasi pagalbos į šeimos narius ir draugus, jį ramindama, reikšdama pyktį ir priešišumą, mėgindama nebūti šalia, atsiskirti, išeidama arba... naudodama jėgą.

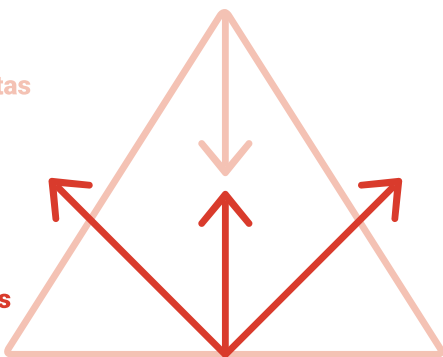

Įkeliu čia pasipriešinimo sisteminiam smurtui schemą, kuri leis geriau suprasti šio tipo smurtą¹¹.

**Priespauda –
Sisteminiis smurtas**

Pasipriešinimas

Žiūrint į schemą akivaizdu, kad pasipriešinimo smurtas įvyksta siekiant ne sužaloti, o apsiginti.

Gal tai iš dalies paaiškina, kodėl kartais abu – vyras ir moteris – atrodo vienodai kalti.

Būtent! Todėl kiekvienu atveju reikėtų ieškoti sisteminio smurto ženklų. O sisteminis smurtas yra pasikartojantis elgesys, kai bauginant, naudojant prievartą ir kitas kontrolės taktikas su intymiu partneriu kuriami ir palaikomi dominavimu grįsti santykiai. Tai – tikslingas įvairių elgesio formų naudojimas, siekiant suvaržyti kito žmogaus autonomiją.

Iš esmės atrodo, kad sisteminis smurtas yra kur kas sudėtingesnis nusikaltimas nei paprastas užpuolimas. Bet skirtumas tarp jų tikrai neatpažįstamas taip lengvai.

Aišku viena – asmens sužalojimo stiprumas nėra pagrindinis požymis, leidžiantis atskirti, ar tai buvo sisteminis smurtas. Siekiant tiksliai įvertinti padėtį būtina atkreipti dėmesį ir į poros santykių dinamiką: jie gali būti lygiaverčiai arba pagrįsti vieno asmens dominavimu.

Konfliktams būdinga tai, kad abu santykio dalyviai yra lygiaverčiai: abu gali konfliktą ir išprovokuoti, ir aptarti, o diskusija keičia jį sukėlusio asmens elgesį. Konflikto iniciatorius jaučiasi atsakingas dėl to, kas įvyko.

Iš tiesų. Kai partneriai geriau vienas kitą pažįsta, konflikto tikimybė mažėja, nes tai – abiejų žmonių problema ir jie stengiasi atsižvelgti į vienas kitą. Bet čia – svajonių santykiai...

Paprastiau tariant, konfliktas yra spontaniška reakcija, kurią (dažniausiai) išprovokuoja išoriniai veiksniai (pavyzdžiui, nusiminimas, nuovargis, baimė). Konflikta galima išspręsti abiejų pusių sutarimu, ieškant kompromisų ir tobulinant santykius¹².

Kita vertus, sisteminis smurtas reiškiasi reguliariai. Ir svarbiausias bruožas yra tas, kad agresoriaus ir aukos vaidmenys nesikeičia. Būtent todėl tokie santykiai negali būti sėkmingai aptarti, o diskusija šiuo klausimu neatneša pokyčių.

Be to, smurtas nuolat stiprėja, nes smurtautojas nori bet kokia kaina išsaugoti kontrolę ir dominavimą.

Prievarta reiškiasi dėl netolygaus ekonominės, socialinės, kultūrinės ir fizinės galios pasiskirstymo. Smurtautojas neprisiima atsakomybės ir kaltina nukentėjusį asmenį.

Tokiuose santykiuose pripažįstamas tik vienas – stipresniojo – požiūris. Svarbiausia suprasti, kad smurtauti pasirenkama sąmoningai. Smurtautojas apgalvotai pasirenka, kada, kur ir kaip naudoti prievartą. Dėl to man atrodo, kad už padarytą skriaudą ir žalą negali būti tiesiog atleista. Juk tai – nusikaltimas! Juk po užpuolimo gatvėje niekas nesitiki, kad auka ims ir atleis smurtautojui. Visi sutinka, kad už tai turi būti nubausta ir atlyginta.

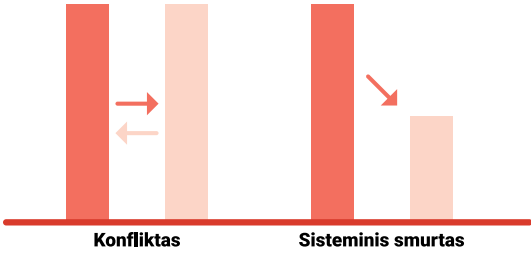
Tikrai! Todėl ir smurto artimoje aplinkoje problemą spręsti galima tik pasitelkus išorės priemones: gali padėti teisėsaugos, kitų institucijų intervencijos ar pagalba įveikiant nukentėjusiam asmeniui būdingą bejėgiškumą, baimę, savigraužą¹³. Taigi, mūsų pagalba labai svarbi.

Štai kaip galios dinamiką galima palyginti grafiškai.

Galios dinamikos palyginimas

Vis dėlto į ką svarbu atkreipti dėmesį praktikoje susiduriant su tokiais atvejais?

Iš kokio elgesio atpažįstate sisteminių smurtą?

Eidama pas šeimą, kurioje įtariu smurtaujant, aš tiesiog skaičiuoju, kiek naudojama vadinamųjų galios ir kontrolės strategijų. Ar smurtautojas baugina partnerę, valdo padėtį, verčia paklusti, manipuliuoja artimąja aplinka bei tarnybomis ir pan.

Įkeliu išsamų aprašymą, kurį pateikia smurto šeimoje ekspertai. Jie šias Aušros minėtas strategijas vadina „galios ir kontrolės ratu“¹⁴. Teigiama, kad iš jo ištrūkti labai sudėtinga.

Šią schemą autoriai aiškina taip:

siekdami kontroliuoti smurtautojai naudoja įvairias galios ir kontrolės strategijas.

1. Jie gali naudoti **bauginimo** strategiją. Kai kuriais atvejais atpažinti ją nėra sunku, pavyzdžiui, smurtautojas pietų metu pagriebia ir sudaužo lėkštę, iš kurios valgė moteris, sulaužo jai svarbius daiktus ar kankina jos mylimus naminius gyvūnus, išsitraukia ginklą arba leidžia suprasti, kad jį turi. Kitais atvejais bauginimo būdai gali būti sunkiau atpažįstami aplinkiniams, pavyzdžiui, labai konkretūs gestai, veiksmai ar žvilgsniai, kurie moteriai, patiriančiai smurtą, neša nepasitenkinimo arba „tu dar atsiimsi“ žinutę.

2. **Emocinis smukdymas** arba emocinė prievarta yra antroji galios ir kontrolės strategija. Ji apima moters žeminimą, niekinimą, kuris gali būti tiesioginis („tu nieko nesugebi“) arba šiek tiek užslėptas, tarsi sukuriant tokias situacijas, kad ji pasijustų nevertinga, neadekvati, kalta. Pravadžiavimas arba vadinimas necenzūriniais žodžiais taip pat gali prisidėti prie emocinės prievartos.

3. Trečioji strategija – **izoliacija**. Smurtautojas kontroliuoja, ką moteris daro, su kuo susitinka, netgi tai, ką skaito ar kur naršo internete. Tokį elgesį dažniausiai pateisina pavydu ir meile. Išties toks moters atribojimas nuo išorinių kontaktų, emocinės prievartos poveikį padaro dar reikšmingesnį, o jos savivertė vis mažėja. Be to, moteris netenka galimybės gauti palaikymą, pagalbą, suprasti, kas vyksta santykiuose.

4. Dar viena strategija – **neigimas, kad smurtavo arba smurto masto menkinimas**, pavyzdžiui, „aš tik šiek tiek tave pastūmiau, tu pati tyčia susižeidei“, „nedramatizuok, ko čia žliumbi, juk nieko tau nepadariau“. Smurtautojas taip pat gali sakyti, kad pati moteris išprovokavo smurtą, jo „nusipelnė“. Nuolat patiriamas smurtas gali stipriai žaloti moters psichikos sveikatą. Norėdama apsisaugoti nuo sunkių emocijų, kurias išgyvena, ji gali net „patikėti“ smurtautojo žodžiais, kad smurto nebuvo ar jis buvo nežymus, laikinai išstumdamą prisiminimus iš sąmoningos atminties.

5. **Naudojimasis arba manipuliavimas vaikais** laikomas penktąja galios ir kontrolės strategija. Tai reiškia, kad smurtautojas verčia moterį jaustis netikusia mama, verčia jausti kaltę dėl vaikų, grasina, kad juos atims. Kai kuriais atvejais smurtautojas pasitelkia vaikus žinučių perdavimui taip įtraukdamas į smurtinį elgesį, taip pat gali prašyti vaikų stebėti mamą, pranešti, ką ji daro. Išsiskyrimo atveju tėvo su vaikais pasimatymai taip pat gali tapti erdve, kurią smurtautojas išnaudoja priekabiavimui ar grasinimams.

6. Šeštoji strategija yra **vyrishkos galios demonstravimas**. Smurtautojas su partnere elgiasi kaip su tarnaitė arba kaip absoliutus diktatorius. Jis priima visus sprendimus vienas, nepasitaręs. Aiškiai nusprendžia, kokios pareigos šeimoje yra „vyrishkos“ ir „moterishkos“. Tokiu būdu moteriai primetami visi tradiciškai moteriški darbai, kurių našta ji negali pasidalinti su vyru.

7. **Ekonominės prievartos pasitelkimas** taip pat laikomas galios ir kontrolės strategija. Smurtautojas draudžia ieškoti darbo. Kitais atvejais – verčia palikti darbą. Netekusi arba neturėdama savo pajamų moteris yra priversta jų prašyti. Tuo atveju smurtautojas riboja jai duodamus pinigus, kontroliuoja, kur jie išleidžiami. Jei moteris turi santaupų, vyras jas atima. Apskritai ji negali nieko sužinoti apie šeimos biudžetą, negali dalyvauti priimančiam sprendimus, kur leisti pinigus.

8. Paskutinė, aštuntoji, strategija yra **tiesioginis grasinimas ir prievartinis grasinimų įgyvendinimas**. Tai gali būti bet kokie grasinimai sužaloti, padaryti ką nors blogo, palikti. Kai kurie grasinimai gali priminti šantažą, pavyzdžiui, grasinimas, kad nusižudys, jei partnerė kažkaip pasielgs, pavyzdžiui, papasakos kitiems apie patiriamą prievartą arba su juo išsiskirs. Šantažuojama gali būti ir įvairiomis tarnybomis, verčiama atsiimti kaltinimus. Kai kuriais atvejais smurtautojas gali versti moterį užsiimti nelegaliomis veiklomis, o vėliau grasinti apie tai pranešti policijai.

Kol pavyksta partnerę kontroliuoti smurto rate išvardytais veiksmais, fizinės jėgos arba seksualinės prievartos smurtautojas nenaudoja. Bet jeigu moteris nori ištrūkti iš šio voratinklio, atsikratyti primestos valdžios, išsiskirti, nepasiduoti terorizavimui,

smurtautojas imasi fizinės ir seksualinės prievartos. Taip jėga grąžindamas ją į „galios ir kontrolės rato“ vidų ir situacija kartojasi. Patekus į ją ištrūkti išties labai sunku.

Skaitydama apie galios ir kontrolės ratą tiesiog matau prieš akis konkrečias šeimas, su kuriomis dirbau, ir vėl iš naujo suprantu, kodėl moteriai taip sunku palikti smurtautoją. Jos pasitikėjimas savimi visiškai sumenksta, ji jaučia realią grėsmę, kad, prabilusi apie smurtą, bus izoliuota nuo išorinio pasaulio. Manipuliuojama net ir vaikais. Nieko keista, kad išsiskyrimas yra ilgas ir sunkus procesas.

Ypač jeigu moteris praradusi profesinius įgūdžius ir negali susirasti darbo, negauna artimųjų paramos, turi priklausomybių nuo psichoaktyvių medžiagų, patiria depresiją ar susiduria su kitais sunkumais.

Sisteminio smurto atpažinimą stipriai apsunkina tai, kad, kol kontrolei pakanka psichologinio spaudimo priemonių, jėga nėra naudojama, todėl nematome realių pasekmių – sumušimų, mėlynių ir kitų smurto įrodymų.

Na, žinoma, kam norisi turėti reikalų su policija?

Mūsų kultūroje neįprasta, netgi tabu kalbėti apie seksualumą. Tačiau svarbu žinoti, kad, jeigu smurtas yra pasiekęs fizinės prievartos lygį, didelė tikimybė, kad moteris patiria ir seksualinę prievartą. Ji naudojama siekiant

dar labiau pažeminti, sugniuždyti ir užtildyti moterį.

Juk prisipažinimas apie patirtą seksualinę prievartą, ir ypač šeimoje, gali sukelti stiprų gėdos jausmą. Net ir mums nėra lengva apie tai kalbėti.

Moterims, patiriančioms sisteminį smurtą, pirmiausia svarbu sulaukti emocinės paramos, būti išklausytoms be vertinimo ir gauti patvirtinimą, kad smurtas nėra jų kaltė, o sunkūs jausmai – visiškai suprantami.

Taip pat svarbu perteikti tikėjimą tuo, kas sakoma. Pavyzdžiui, „jums turėjo būti labai baisu“, „tai išties pavojinga situacija“. Juk smurtautojas dažnai stengiasi įtikinti, kad tai, ką jis daro, nėra smurtas, kad „tavo pasakojimu niekas nepatikės“.

Ir dar reikia pabrėžti, kad smurtas yra visiškai nepriimtinas. Aš stengiuosi joms pakartoti: „Nenusipelnėte, kad su jumis būtų šitaip elgiamasi“, „jis neturi teisės taip daryti“.

+3

25

Manau, mums reikėtų plačiau aptarti vieną iš smurtautojo galios ir kontrolės strategijų.
Kaip smurtautojai manipuliuoja vaikais?

Mano patirtis rodo, kad smurtautojų elgesį reikia vertinti labai kritiškai, tarsi pro didinamąjį stiklą. Jie išties linkę manipuluoti vaikais: naudojami jais kaip tarpininkais ar galimybe šantažuoti moterį, papirkinėja vaikus dovanomis, šmeižia arba nuteikinėja prieš motiną.

O dažniausiai, aišku, grasina moterims padaryti viską, kad jos vaikų nebepamatytų. Aiškina, kad užsiundys tarnybas, kurios atims vaikus. Vaizduoja mus kaip kokius blogiečius.

Žino, kur yra jautriausia moters vieta, ir į ją taiko...

Žanro klasika. Kai tik moteris pasiryžta skirtis ir išeiti iš smurtinių santykių, o tai reiškia, kad kyla klausimų dėl vaiko gyvenamosios vietos, smurtautojas staiga tampa „idealiu“ tėvu: ir gimtadienius prisimena, ir matytis nori – tiesiog nebegali gyventi be vaikų, nors anksčiau visai jais nesirūpino.

Svarbu atpažinti ir žinoti jų manipuliacijas. Tai padėtų išvengti atvejų, kai vaiko gerove besirūpinančios tarnybos ar specialistai agresoriaus pasitelkiami savo tikslams – gniuždyti, kontroliuoti ir bauginti nukentėjusiąją.

Mums tenka didelė atsakomybė įvertinti, kas yra tikroji grėsmės, kylančios vaiko gerovei, priežastis: neatsakingas motinos elgesys ar prieš motiną smurtaujantis ir vaikui saugios aplinkos neužtikrinantis tėvas?

Sutramdžius tėvo smurtą, užtikrinus motinos saugumą, saugus būtų ir vaikas.

Dažnai pasitaiko, kad kaltinimai motinai tebūna kerštaujančio smurtautojo šmeižtas. Taip jis siekia ir toliau kontroliuoti moters gyvenimą.

Manau, kritiškai turėtume vertinti ne tik situaciją, bet ir savo reakciją į ją. Kai gyvename visuomenėje, kuri turi skirtingų lūkesčių moterims ir vyrams, vienas ir tas pats elgesys sulaukia skirtingų vertinimų. Man visada atrodė neteisinga, kad pagrindinė rūpinimosi vaikais pareiga tenka moterims. O viešojoje erdvėje, pavyzdžiui, reklamose, apstu priminimų, kad tikrai atsakinga mama tuo užsiima 24 valandas per parą 7 dienas per savaitę.

Aha. Todėl atakuojama tokiomis žinutėmis nei viena moteris negali jaustis tikrai gera mama, nes tokių normų paprasčiausiai neįmanoma atitikti!

Užtat, iškilus sunkumams, moteris labai lengva apkaltinti tuo, kad jos nėra „pakankamai geros mamos“, ir pasmerkti ar pradėti taikyti institucines sankcijas.

Tikrai taip! O štai vaikus prižiūrintys vyrai visuomenėje suvokiami veikiau kaip teigiama išimtis, beveik stebuklas, o ne norma. Todėl bet koks, kad ir menkiausias, smurtautojo veiksmas, pavyzdžiui, pasirūpinimas vaikų laisvalaikiu, lepinimas dovanomis, noras dažniau matytis, gali būti įvertintas kaip atsakingos tėvystės įrodymas, nors toks elgesys nebuvo būdingas, kol nukentėjusioji nepasiryžo nutraukti santykių.

Smurtautojai puikiai žino visuomenės lūkesčius ir nevengia pasinaudoti tarnybomis, pavyzdžiui, užversdami jas skundais ar kitu būdu šmeiždami moteris, prieš kurias smurtauja, kad galėtų ir toliau bauginti, persekioti nukentėjusiąją ir vaikus. Nuolat pastebiu tokius atvejus.

Visi atvejai turi būti kruopščiai įvertinti. Svarbu nepamiršti, kad norėdami apsaugoti vaikus turime užtikrinti jų motinų saugumą ir suteikti visą reikiamą pagalbą.

Man gana dažnai tenka girdėti, kad net tuomet, kai smurtauja prieš savo vaikų mamą, smurtautojas gali būti geras tėvas, jeigu nenaudoja prievartos prieš vaikus. Kaip jūs vertinate tokius pamąstymus?

Visiškai nesutinku su tokia nuomone ir pasakysiu kodėl.

Visų pirma, toks požiūris prieštarauja įstatymui.

Vaikas, tapęs smurto artimoje aplinkoje liudininku ar gyvenantis aplinkoje, kurioje buvo smurtauta, laikomas nukentėjusiu nuo smurto. Tai mes jau išsiaiškinome pokalbio pradžioje.

Vadinasi, smurtaudamas prieš vaiko motiną vyras smurtauja ir prieš vaiką, net jeigu jo tiesiogiai nesužeidžia?

Visiškai teisingai. Antra, mąstykime logiškai: kaip gali asmuo, dėl kurio elgesio juntama nuolatinė įtampa ir nesaugumas, būti laikomas geru tėvu?! Mes juk žinome, kad nuolatinis stresas lemia netolygią vaiko socialinę raidą, elgesio problemas.

Išties svarbu nepamiršti: „gero tėvo“ samprata apima ne tik fizinių, bet ir emocinių vaiko poreikių tenkinimą ir saugumą.

+1

29

Galvoje vis grįžtu prie tos minties, kad net tiesiogiai prievartos nepatyręs vaikas, tapęs smurto artimoje aplinkoje liudininku ar gyvenantis aplinkoje, kurioje buvo smurtauta, laikomas nukentėjusiu nuo smurto, bet vis tiek...

Kaip atpažinti, kad vaikas nukentėjo nuo smurto?

Atidžiai stebimas vaiko elgesys, emocijų ir fiziniai požymiai padeda atskleisti sisteminį smurtą artimoje aplinkoje.

Manau, požymiai gali skirtis, jei kalbame apie vaiką, kurio šeimoje tik prasideda smurtas, arba apie ilgai smurte gyvenusį vaiką.

Taip pat ir smurtavimo būdai turbūt veikia vaiko būseną, kaip ir įvairios kitos gyvenimo aplinkybės.

Tikrai taip. Smurtą patiriantis vaikas pirmiausia patiria didesnę nerimastingumą ar baimingumą, gali pradėti šalintis kitų. Jį gali kamuoti nemiga ar košmarai. Pastebėsime, kad keičiasi jo elgesys, galbūt nebedaro to, ką anksčiau mėgo¹⁵.

Iš tiesų jie nuolatos jaučiasi pavojuje. Bejėgiai, nes negali smurto sustabdyti, vieniši su savo patirtimi. Praradę galimybę būti tiesiog vaikais.

Jiems nėra lengva suprasti, kas vyksta.
Todėl dažnai dėl smurto kaltina save.

Jeigu vaikui prieš akis vyksta konkretūs smurto protrūkiai, gali pasirodyti ir potrauminio streso simptomų. Su jais susijęs ir tą situaciją primenančių aplinkybių ar net konkrečių daiktų, vietų vengimas ir nevalingi prisiminimai apie tai, kas įvyko¹⁶.

Ilgai gyvendamas aplinkoje, kurioje smurtaujama prieš mamą ar globėją, vaikas gali patirti daug įvairių psichologinių pakeitimų. Pradėti stipriai nepasitikėti savimi, tapti uždaras, atsirbojęs, sunkiai koncentruoti dėmesį, prasčiau mokytis. Visa tai gali vesti į depresiją, nerimo sutrikimus. Padidėja savižudybės rizika¹⁷.

Dažnai į akis krenta visgi ne šie emociniai pasikeitimai, o kai kurių vaikų pakeitęs elgesys, tapęs „netinkamu“. Ypač pykčio „iškrovos“, pavyzdžiui, žiaurus elgesys su gyvūnais, ženklus mokslo pasiekimų pablogėjimas, peštynės su bendraamžiais, vagystės, tėvų ar brolių (seserų) plūdimas, alkoholio ar kitų psichoaktyvių medžiagų vartojimas.

Simptomai gali priklausyti ir nuo vaiko amžiaus. Aš dažnai pastebiu, kad regresuoja vaiko raida, ypač mažų vaikų. Jau pradėjęs vaikščioti vaikas gali tiesiog nustoti tą daryti.

Taip, požymių iš tiesų labai daug, reikia jus tik atidžiau stebėti ir užfiksuoti.

Bet ar šie požymiai leidžia įtarti, kad vaikas patiria smurtą tiesiogiai?

Taip, jie nėra specifiski netgi smurtui apskritai, t. y. neleidžia diagnozuoti smurto¹⁸. Tačiau yra aiškus signalas gilintis į situaciją. O tolesni mūsų žingsniai labai priklausys nuo to, ar vaikas patiria smurtą tiesiogiai, ar jo aplinkoje pasireiškia smurtas, žeidžiantis ir jį arba ją.

Tuomet kyla dar vienas klausimas.
Kaip su vaiku kalbėti apie smurtą?

Pirmiausia turėtume suprasti, kad vaikui, dar labiau nei suaugusiajam, apie smurtą kalbėti gali būti tikrai sunku.

Jeigu vaikas užsimena apie smurtą, tai jau reiškia, kad pasitiki specialistu. Tuomet būtina vaiką išklausti, nes tas pasitikėjimas gali išgaruoti ir jis ar ji daugiau nė nebandys užsimint¹⁹.

Turbūt čia galioja įprasti empatiško bendravimo su vaiku principai.

Taip, reikėtų duoti erdvės vaikui pasakyti, kaip jis jaučiasi, parodyti supratimą. Paaikškinti, kad normalu tokioje situacijoje jausti pyktį, net ir abiem tėvams ar globėjams. Taip pat baime, liūdesį.

Manau, tokiu atveju vaikui gali praversti ir konsultacija su psichologu, kuris geriau žino, kaip padėti. Ypač padėti suprasti, kad aplink matomas smurtas nėra vaiko kaltė.

Pagarbus, ramus pokalbis su vaiku apie tai būtinas. Pagarbą išreikšite ir pasakę vaikui, ką ketinate daryti, nes, ko gero, imsitės veiksmų, norėdami jį ar ją apsaugoti. Vaikai kartais nutyli smurtą, tarsi saugodami tėvus ir nenorėdami, kad nė vienam iš jų kas nors nutiktų. Vaikui turi būti aišku, kad pasielgė teisingai papasakodamas, kas vyksta.

Labai skaudu kalbėti apie apleistus, emociškai sužalotus vaikus. Todėl, jei nuoširdžiai, aš vis tiek nesuprantu.

Kodėl moterys nepalieka smurtautojų?

Juk gyvenimas su jais išties siaubingas ir jos mato, kaip tai negerai vaikams!

Sprendimą likti santykiuose gali lemti daugybė priežasčių. Visų pirma, palikti smurtautoją reiškia padidinti susidorojimo riziką ir moterys tai puikiai jaučia.

Taip pat dažnai bijoma prarasti vaikus. Kartais stabdo ir aplinkinių nepalaikymas, visuomenės spaudimas „bet kokia kaina išsaugoti šeimą“.

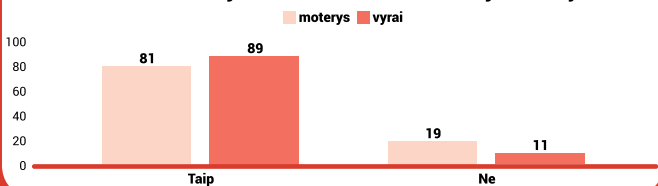
Aš manau, kad kalti ir lyčių stereotipai visuomenėje. Juk būtent jie įtvirtino nuostatas apie moterų nuolankumą ir priklausomybę nuo vyrų.

Apklausa rodo²¹, kad vadovaujamės mitais ir esame linkę kaltinti smurtą patyrusias moteris. Pavyzdžiui, nuostatai, kad norėdama moteris visada gali nutraukti santykius su smurtautoju ir išsiskirti su smurtaujančiu vyru, pritaria devyni iš dešimties.

Moterys, jei nori, visada gali nutraukti santykius su smurtautoju ir išsiskirti su smurtaujančiu vyru

Bet juk realybėje bauginimai, persekiojimai, šantažas dažnai nesibaigia net įvykus oficialioms skryboms ar kitaip nutraukus santykius.

Tiesa ta, kad rizika būti sužalotai ar nužudytai gerokai išauga, kai mėginama atsiriboti nuo smurtaujančio partnerio. Tik jis sprendžia, kada nutraukti persekiojimą. Jį sustabdyti gali nebent griežtos teisinės poveikio priemonės ar aplinkos spaudimas.

Man teko matyti mokslininkų nustatytus rodiklius, atskleidžiančius pakartotinio smurto riziką²². Pasirodo, kad santykių nutraukimas pavojų būti nužudytai padidina 76,7 proc.!!! Oho! Dabar aiškiau, kodėl nėra lengva pasiryžti tokiam žingsniui.

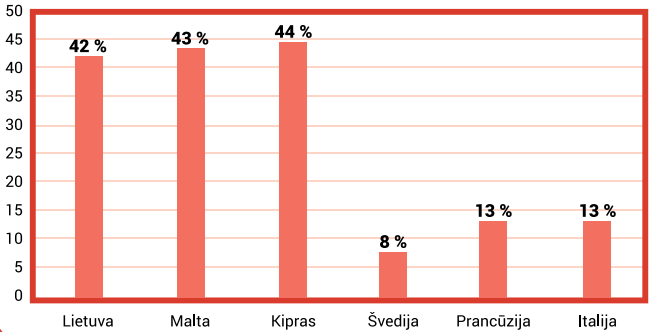
Kiek atsirastų norinčiųjų pasinaudoti greito gydymo metodu, jei tikimybė numirti jį taikant išauga kone 80 proc.?

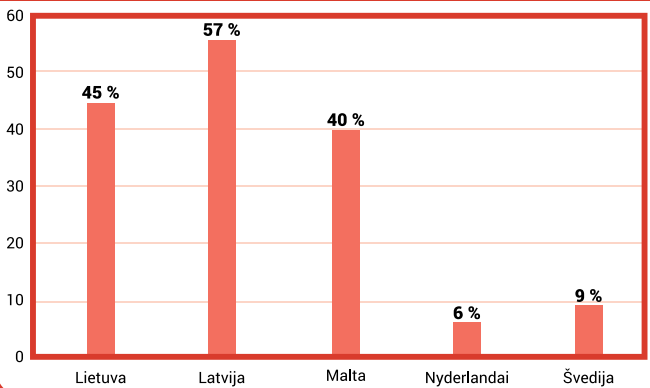
Ir visgi baisu pasidaro matant, kad kas antras Lietuvos gyventojas mano, jog vyrų smurtą patyrusios moterys žino, į kokius santykius veliasi, be to, yra linkusios „sutirštinti spalvas“ kaltindamos vyrus dėl smurto ir dažnai pačios išprovokuoja tokį elgesį, taigi iš esmės turėtų prisiimti atsakomybę dėl pasekmių.

Lietuvos duomenis palyginau su kitomis Europos Sąjungos šalimis. Pritarimas, kad moterys išsigalvoja arba išpučia kaltinimus dėl smurto ar išžaginimo, labai skiriasi įvairiose šalyse. Pažiūrėkite patys, kaip skirtingose šalyse tokiai nuomonei pritaria visuomenė.

O štai kaip paplitęs požiūris, kad smurtą artimoje aplinkoje dažnai išprovokuoja pati nukentėjusioji²³.

Skaičiau, kad devyni iš dešimties (net 94 proc.) ES respondentų mano, jog bandymas kontroliuoti partnerį, neleidžiant matytis ir susisiekti su šeima ir draugais, atsisakymas duoti pinigų, mobiliojo telefono bei oficialių dokumentų atėmimas yra nederamas elgesys, tačiau Lietuva (35 proc.) ir Rumunija (33 proc.) yra vienintelės šalys, kur žmonės mano, kad toks elgesys neturėtų būti vertinamas kaip neteisėtas. Palyginimui, taip mano 5 proc. Portugalijos ir 6 proc. Švedijos respondentų.

Lietuva taip pat yra vienintelė šalis Europos Sąjungoje, kur vienas iš dvidešimties teigia, kad nėra nieko blogo tokiu būdu kontroliuoti partnerį ir kad toks elgesys neturėtų būti vertinamas kaip neteisėtas. Švedijoje, palyginimui, beveik pusė (48 proc.) respondentų teigė, kad toks elgesys yra neteisingas ir prieštarauja įstatymams²⁴.

Gal tuomet ir neturėtų stebinti, kad moterims taip sunku atsiskleisti ir kreiptis pagalbos... Kai visuomenėje vyrauja prievartą ir kontrolę pateisinančios nuostatos, nesunku patikėti, kad „dėl visko esi kalta pati“. Ypač kai tai girdi ir iš pačių artimiausių žmonių: šeimos, draugų, kolegų. Dažnai ir iš specialistų...

Taip, visuomenė palaiko agresorių, o nuolatinę įtampą ir smurto baimę išgyvenančios moterys delsia kreiptis pagalbos.

Susidaro toks lyg ir ydingas ratas: moterims reikia pagalbos, bet niekur nesikreipia, nes nepasitiki ar bijo, tuomet prievarta, kontrolė ir bauginimai dar labiau stiprėja ir dar sunkiau kreiptis, o smurto rato apsisukimai tik stiprėja... Apie vaikų gerovę jau nekalbu.

Dar būtina pridėti, kad nukentėjusiųjų norą bendradarbiauti su policija ir kitomis institucijomis gali varžyti keli veiksniai. Vienas jų – *smurtautojo atsako baimė*. Moterys dažnai gąsdinamos, kad, jei mėgins išeiti, bus sužalotos, nužudytos pačios ar jų vaikai. 40–45 proc. sutuoktinio nužudomų moterų būna išsiskyrusios arba nori nutraukti santykius.

Oho! Skaičius tikrai labai didelis. Be to, manau, kad smurtautojai gali aukas versti atsiimti kaltinimus.

Kita priežastis – *socialinė izoliacija*. Moterys nesiryžta išeiti todėl, kad turi nepilnamečių vaikų, yra atskirtos nuo draugų ir šeimos, jaučia gėdą, dažnai neturi j ką kreiptis ir nežino apie teikiamas paslaugas.

Nepamirškime, kad kliūtimi gali tapti ir *finansinė priklausomybė*. Moterys paprastai neturi tokių finansinių galimybių kaip vyrai, tad bijo, kad išsiskyrimas pasmerks jas ir vaikus dideliame gyvenimo lygio nuosmukiui.

Taip pat būna, kad smurtą patiriančios moterys labai rūpinasi santykiu, myli partnerį ir tikisi teigiamų pokyčių. Kai kurios patiria *emocinę priklausomybę* ir bijo, kad vyras nepakels išsiskyrimo arba partneris gąsdina nusižudysiąs, jeigu ji išeis.

Tikrai taip. Fizinio smurto ir žodinės prievartos metai palaužia nukentėjusiųjų pasitikėjimą savimi, o ši *sumenkinta savivertė* trukdo patikėti, kad pavyks tvarkytis savarankiškai.

Mes tiek daug kalbame apie smurtą patiriančias moteris: svarstome, kas jų elgesyje galėjo išprovokuoti smurtą, jog pamirštame paklausti svarbiausio.

Kokie vyrai smurtauja? Kokios yra tokio elgesio priežastys?

Geria, todėl ir smurtauja.

Brigita, turiu tau paprieštarauti. Skačiau labai įdomų tyrimą²⁵. Priešingai, nei dauguma mano, pagrindinė vyrų smurto prieš moteris priežastis yra ne piktnaudžiavimas alkoholiu, sunki vaikystė ar nesėkmės darbe, o nuostatos, susijusios su moterimis. Tą patį skaičiau ir daugybę metų su smurtautojais dirbančio amerikiečio Lundy Bancrofto knygoje „Why Does He Do That?“. Labai rekomenduoju paskaityti.

Kokios nuostatos konkrečiai?

Smurtautojai įsitikinę, kad visos moterys yra blogos, siekia išnaudoti vyrus. Visos yra arba „kekšės“, arba „princesės“, kurias būtina dresuoti ir parodyti tikrąją vietą.

Jie mano, kad moteris privalo būti ištikima vyrui ir negali jo palikti, nebent vyras nuspręstų kitaip. Mano turį teisę moterį kontroliuoti ir valdyti. Ir apskritai į moterį žiūrima kaip į privalančią vyrą aptarnauti buityje ir seksualiai.

Kitaip tariant, moteris nelaikoma pilnaverčiu žmogumi.

Galima smurtautojui padėti įveikti alkoholinę priklausomybę, apmalšinti vaikystės traumas ar pasiūlyti įsidarbinimo programas, bet, jeigu nesikeis jo nuostatos moterų atžvilgiu, turėsime alkoholio nevartojantį ir sėkmingai darbo rinkoje integruotą smurtautoją.

Iš viso to, ką kalbame, man peršasi viena mintis: reikia daugiau dėmesio skirti smurto artimoje aplinkoje prevencijai. Antraip nuolat dirbsime tik su pasekmėmis.

Smurtinio elgesio keitimas, o dar geriau – nesmurtinio elgesio nuostatų įtvirtinimas, būtų puiki prevencija!

Tačiau ką mes galėtume padaryti – neįsivaizduoju.

Radau rekomendacijas, kuriose nurodoma, kad galia ir kontrolė besiremiantį smurtautojų elgesį būtina keisti lygiavertės partnerystės nuostatomis.

LYGIAVERTĖS PARTNERYSTĖS NUOSTATOS

Sąžiningumas: gebėjimas rasti abiem priimtinus konfliktų sprendimo būdus, priimti pokyčius ir kompromisus;

Negrasinantis elgesys: gebėjimas kalbėti taip, kad moteris, išreikšdama save ir elgdamasi taip, kaip mano esant tinkama, jaustųsi saugi ir priimama;

Pagarba: gebėjimas išklaudyti partnerę nesmerkiant, suprasti ir palaikyti, gerbti jos nuomonę;

Pasitikėjimas ir pagalba: mokėjimas remti partnerės gyvenimo tikslus, pripažinti ir gerbti jos teisę turėti savo jausmus, draugus, veiklą ir nuostatas;

Atsakomybė: gebėjimas prisiimti atsakomybę už savo veiksmus, pripažinti, kad praeityje naudojo smurtą ir klydo, bendrauti atvirai ir sąžiningai;

Atsakinga tėvystė: dalinimasis rūpinimosi vaiku pareigomis, nesmurtinio elgesio pavyzdžio rodymas vaikui;

Atsakomybės pasidalijimas: teisingas darbo pasidalijimas abipusiu susitarimu, šeimos sprendimų priėmimas kartu;

Ekonominė partnerystė: ekonominių sprendimų priėmimas kartu, užtikrinant, kad abu turėtų naudos iš finansinių susitarimų.

Vadinasi, norint veiksmingai spręsti smurto prieš moteris artimoje aplinkoje problemas ir kartu užtikrinti vaikų gerovę, būtina nuosekliai stiprinti lyčių lygybės nuostatas visoje visuomenėje, o ne tik dirbant su smurtautojais?

Taip! Aišku, vieniems su vaikais dirbantiems specialistams su tokiu iššūkiu susidoroti būtų sunku, bet mes taip pat galime kiekvieną kartą pasitaikius progai atkreipti klientų dėmesį į tai, kad svarbu dalintis atsakomybėmis, padėti formuoti atsakingos tėvystės įgūdžius, diegti pagarbos normas.

Ir, aišku, priminti apie nesmurtinį elgesį.

+3

41

Man rodos, neblogai užsisvajojome apie idealią visuomenę. Visgi realybė yra kitokia.

Kaip galėtume padėti moterims čia ir dabar, kartu pagelbėdami vaikams? Juk smurtautojo nuostatos keičiasi ne taip greitai.

Svarbiausia drąsiai ir atvirai pradėti pokalbį apie smurtą. Moteriai, kuri jį patiria, gali būti nepaprastai sunku prabilti pirmajai.

Sutinku. Moterys dažnai abejoja, ar apskritai jomis kas patikės, ar supras, kad „neišpučia“ ir „neieško“ problemų.

Man teko susidurti su atvejais, kai moterys manė pačios pajėgsiančios susitvarkyti su situacija. Bijojo pasijusti pažemintos, jeigu šeima ar draugai sužinos apie smurtą, bijojo netekti vaikų, jeigu apie tai sužinos tarnybos...

Toks nerimas, manau, dažnas. Jeigu man reikėtų prisipažinti, kad patiriu smurtą – galbūt ir aš jausčiausi nevykusi, nes lyg ir pati pasirinkau partnerį, varu nieks nevarė... Be to, juk žinome, kaip smurtautojai gąsdina tarnybomis...

Kai kurios moterys nėra girdėjusios, kad smurtas būnane tik fizinis, bet ir seksualinis, psichologinis.

Jos netgi gali būti linkusios menkinti arba normalizuoti prievartą ir, jeigu ji tik emocinė, vertinti kaip nepakankamai rimtą²⁶.

Yra ir dar daugiau priežasčių, kodėl prisipažinimas, kad patiri smurtą, nėra greitas. Tai vadinama „atsivėrimo šokiu“.

Tai reiškia, kad moteris atsiskleidžia tik iš dalies, tuomet tarsi įsibaimina dėl to, ką pasakė, ir kuriam laikui pradingsta. Kitą kartą ji vėl atsiveria, tačiau galbūt kitu laiku ir kitoje vietoje. „Šokis“ tęsiasi...

O, kokia įdomi metafora, tikrai padeda įsivaizduoti šį procesą.

Vadinasi, jei mano klientė „šokyje“ atsitraukia ir pasako, kad „šiaip jis – nuostabus vyras“ ir „aš jam atleidau, nes labai myliu, o jis pažadėjo niekad daugiau to nedaryti“, tai dar nereiškia, kad mano raginimas nesitaikstyti su smurtu buvo nieko vertas.

Tikrai taip. Galbūt tą kartą ji buvo išsigandusi. Susivokusi, kokioje rimtoje situacijoje yra, vėliau kitaip įvertins tai, kas vyksta. Įvertinusi gali ryžtis imtis priemonių, kol grėsmės lygis nėra išaugęs.

Aš irgi buvau situacijoje, kai maniau, kad visos mano pastangos – perniek. Bet po kelerių metų moteris jau buvo palikusi smurtaujantį partnerį ir apsilankė padėkoti. Pasirodo, mano žodžiai buvo pirma kibirkštis, padėjusi jai suprasti, kas vyksta. Nepaisant to, kad tuo metu ji neigė bet kokį smurtą.

Manau, tokioms moterims reikia suteikti informaciją su specializuoto pagalbos centro telefono numerį.

Jas reikia skatinti nemokamai pasikonsultuoti su specializuoto pagalbos centro (SPC) teisininku ir būtinai pasinaudoti teikiamomis paslaugomis.

Aš rekomenduoju ir savitarpio pagalbos forumą smurtą patyrusioms moterims, kuriame galima pasikalbėti bei pasitarti su panašioje situacijoje esančiomis moterimis. Jo adresas toks: www.moterysmoterims.lt.

Buvau užsukusi. Ten labai daug informacijos. Tikrai verta rekomenduoti smurtą patyrusioms moterims – savitarpio pagalba itin svarbi. Be to, šiame interneto puslapyje pateikiama detali informacija, kaip ištrinti naršymo istoriją, kad smurtautojas nesužinotų apie moters lankymąsi forume.

Svarbu, kad moteris teigiamai vertintų kiekvieną savo tvirtą žingsnį ir pozityvų sprendimą, net jei kartais nepasiseka. Mes turime padėti jai įvertinti visas pastangas palikti smurtautoją.

Turime padrąsinti aktyviau paprašyti pagalbos ir to nesigėdyti.

Kiekviena, aišku, spręs pagal savo situaciją, bet kas kartą turėtume palaikyti ir paaikškinti, kad smurtas artimoje aplinkoje – plačiai paplitusi problema, todėl nėra ko gėdytis, bet reikia nedelsiant prašyti pagalbos.

Baigiamoji pastaba

Lietuvoje surinkti duomenys rodo, kad moterys sudaro 8 iš 10 nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusių asmenų^{27,28}, o vyrai – 9 iš 10 įtariamųjų smurtu.

Akivaizdus disbalansas lyties požiūriu: absoliuti dauguma nukentėjusiųjų yra moterys, o smurtavusiųjų – vyrai. Dėl šios priežasties ir aiškaus suvokimo, kaip plačiai mūsų visuomenėje paplitusi lyčių nelygybė, šiame leidinyje kalbant apie nukentėjusias nuo smurto artimoje aplinkoje vartojama moteriškoji, o apie smurtautojus – vyriškoji giminė. Tačiau mes pripažįstame, kad smurtą artimoje aplinkoje gali patirti įvairaus amžiaus ir socialinio sluoksnio žmonės, ne tik moterys, bet ir vyrai. Taigi visa pateikta informacija apie sisteminį smurtą gali būti pritaikyta ir tais atvejais, kai moteris smurtauja prieš vyrą arba LGBT* porose – vyrui smurtaujant prieš vyrą arba moteriai prieš moterį.

Priedai

Kur kreiptis pagalbos?

www.moterysmoterims.lt

Savitarpio pagalbos forumas smurtą patyrusioms moterims.

www.visureikalas.lt

Daugiau informacijos, kaip atpažinti sisteminį smurtą ir kur kreiptis pagalbos.

8 800 66366

www.moters-pagalba.lt

Emocinė parama telefonu moterims kasdien, visą parą.

112

Patyrus bet kokį smurto protrūkį, nedelsiant skambinti bendruoju pagalbos telefonu

Bendrieji principai kalbant apie smurtą su jį galimai patiriančia moterimi

---

Išklauskite

Paprastas klausymasis be vertinimo gali paskatinti kreiptis pagalbos.

Paklauskite

Bendrai apie santykius: ar jie daro poveikį sveikatai, arba tiesiai apie tai, ar patiria smurtą.

Parodykite, kad tikite

Neabejokite moters žodžiais, išreiškite supratimą.

Paskatinkite atsivėrimą

Parodykite, kad suprantate, kaip sunku kalbėti apie tokią patirtį, bet vis tiek verta.

Pabrėžkite smurto nepriimtinumą

Tai padarykite kategoriškai.

Jokiu būdu nekaltinkite

Aiškiai išreikškite, kad keisdama savo elgesį moteris negali išvengti smurto. Už jį atsakingas tik smurtautojas.

Konflikto ir sisteminio smurto skirtumai²⁹

✓ Konfliktai	✓ Sisteminis smurtas
Atsitiktiniai ir nereguliarūs	Reguliarus
Inicijuoti gali abi pusės	Agresoriaus ir aukos vaidmenys nesikeičia
Abi pusės gali juos aptarti. Diskusija keičia asmenį, kuris sukėlė konfliktą, elgesį	Negali būti sėkmingai aptartas, nėra pokyčių po diskusijos
Kuo geriau partneriai vienas kitą pažįsta, tuo mažesnė konflikto tikimybė	Smurtas nuolat stiprėja
Konfliktą išprovokavęs asmuo jaučiasi atsakingas	Smurtautojas neprisiima atsakomybės ir kaltina nukentėjusiąją
Tai – abiejų, į vienas kito požiūrį atsižvelgiančių žmonių problema	Prievarta reiškiasi dėl galios disbalanso (ekonominio, socialinių lyčių vaidmenų, fizinės jėgos)
Spontaniška reakcija į (dažniausiai) išorinius veiksnius (pavyzdžiui, nusiminimas, nuovargis, baimė)	Smurtauti pasirenkama sąmoningai
Žala gali būti kompensuota	Už tai, kas padaryta, negali (ir neturi) būti atleista
Sprendimas susijęs su santykiais	Sprendimas įmanomas tik pasitelkus išorės priemones (skrybas, policijos intervenciją, psichologinę pagalbą smurtą patyrusiai moteriai ar savipagalbą)
	Nukentėjusio asmens savijauta: bejėgiškumas, baimė, savigrauža

Lygiavertės partnerystės nuostatos

Sąžiningumas: gebėjimas rasti abiem priimtinus konfliktų sprendimo būdus, priimti pokyčius ir kompromisus.

Negrasinantis elgesys: gebėjimas kalbėti taip, kad moteris, išreikšdama save ir elgdamasi taip, kaip mano esant tinkama, jaustųsi saugi ir priimama.

Pagarba: gebėjimas išklaudyti partnerę nesmerkiant, suprasti ir palaikyti, gerbti jos nuomonę.

Pasitikėjimas ir pagalba: mokėjimas remti partnerės gyvenimo tikslus, pripažinti ir gerbti jos teisę turėti savo jausmus, draugus, veiklą ir nuostatas.

Atsakingumas: gebėjimas prisiimti atsakomybę už savo veiksmus, pripažinti, kad praeityje naudojo smurtą ir klydo, bendrauti atvirai ir sąžiningai.

Atsakinga tėvystė: dalinimasis rūpinimosi vaiku pareigomis, nesmurtinio elgesio pavyzdžio rodymas vaikui.

Atsakomybės pasidalijimas: teisingas darbo pasidalijimas abipusiu susitarimu, šeimos sprendimų priėmimas kartu.

Ekonominė partnerystė: ekonominių sprendimų priėmimas kartu, užtikrinant, kad abu turėtų naudos iš finansinių susitarimų.

Vaikų patiriamo smurto požymiai³⁰

- Valgymo / miego sunkumai
- Lėtai priaugamas svoris (kūdikiams)
- Fiziniai nusiskundimai
- Valgymo sutrikimai
- Agresyvus elgesys ir kalba
- Depresija
- Nerimastingumas
- Savižudybės rizika
- Nervingumas ir uždarumas
- Sunkumai prisitaikant prie pokyčių
- Regresyvus pradedančių vaikščioti kūdikių elgesys
- Vėluojanti kalbos raida ar problemos
- Nekantrumas ir sunkumai sukonzentruoti dėmesį
- Priklausomas, liūdnas ar slapus elgesys
- Šlapinimasis į lovą
- Pykčio „iškrova“, pvz., žiaurus elgesys su gyvūnais
- Ženklus akademinų pasiekimų pablogėjimas
- Peštynės su bendraamžiais
- Perdėtas atsargumas arba baimė palikti mamą
- Vogimas ir socialinė izoliacija
- Tėvų ar brolių / seserų plūdimas
- Alkoholio ar kitų psichoaktyvių medžiagų vartojimas
- Menkavertiškumo jausmas

Specializuotų pagalbos centrų kontaktai

Akmenės r.

Moterų veiklos informacijos centras
8 652 24 232
mvic@splius.lt

Alytaus m. ir r.

Alytaus miesto moterų krizių centras
8 645 45 287
ammkc@aktv.lt

Anykščių r.

Anykščių moterų užimtumo ir informacijos centras
8 615 45 464
anyksciumoterys@gmail.com

Birštono r.

Asociacija „Kauno moterų draugija“
8 603 89 833
kmd.asoc@gmail.com

Biržų r.

Lietuvos agentūros „SOS vaikai“ Panevėžio skyrius
8 699 86 866
paramosnamai@gmail.com

Druskininkų r.

Alytaus miesto moterų krizių centras
8 645 45 287
ammkc@aktv.lt

Elektrėnų r.

Moterų informacijos centras
(85) 262 9003
8 65095 216
spc@lygus.lt

Ignalinos r.

Visagino šeimos krizių centras
8 699 20 069
8 686 60 657
viltisvskc@gmail.com

Jonavos r.

Moters pagalba moteriai
8 618 40 044
info@moters-pagalba.lt

Joniškio r.

Moterų veiklos informacijos centras
8 652 24 232
mvic@splius.lt

Jurbarko r.

Tauragės moterų užimtumo ir informacijos centras
(8 446) 61 565
8 616 55877
taurage@moterscentras.w3.lt

Kaišiadorių r.

Asociacija „Kauno moterų draugija“
8 603 89 833
kmd.asoc@gmail.com

Kalvarijos r.

Marijampolės apskrities moterų veiklos centras
(8 343) 59 525
8 633 55 007
spc.mar@gmail.com

Kauno m.

Kauno apskrities moterų krizių centras
8 679 31 930
kaunoaspc@kamkc.lt

Kauno r.

Asociacija „Kauno moterų draugija“
8 603 89 833
kmd.asoc@gmail.com

Kazlų Rūdos r.

Marijampolės apskrities moterų veiklos centras
(8 343) 59 525
8 633 55 007
spc.mar@gmail.com

Kelmės r.

Tauragės moterų užimtumo ir informacijos centras
(8 446) 61 565
8 616 55877
taurage@moterscentras.w3.lt

Kėdainių r.

Moters pagalba moteriai
8 618 40 044
info@moters-pagalba.lt

Klaipėdos m.

Klaipėdos socialinės ir
psichologinės pagalbos centras
(8 46) 350 099
8 650 60 094
kmn@moteriai.lt

Klaipėdos r.

Kretingos moterų informacijos ir
mokymo centras
(8 445) 78 024
8 605 82 331
kretingosmoterys@gmail.com

Kretingos r.

Kretingos moterų informacijos ir
mokymo centras
(8 445) 78 024
8 605 82 331
kretingosmoterys@gmail.com

Kupiškio r.

Lietuvos agentūros „SOS vaikai“
Panevėžio skyrius
8 699 86 866
paramosnamai@gmail.com

Lazdijų r.

Alytaus miesto moterų krizių
centras
8 645 45 287
ammkc@aktv.lt

Marijampolės r.

Marijampolės apskrities moterų
veiklos centras
(8 343) 59 525
8 633 55 007
spc.mar@gmail.com

Mažeikių r.

Telšių krizių centras
(8 444) 74 282
8 609 02 636
8 682 29 459
kriziucentras@gmail.com

Molėtų r.

Anyškčių moterų užimtumo ir
informacijos centras
8 615 45 464
anyksciumoterys@gmail.com

Neringos m.

Klaipėdos socialinės ir
psichologinės pagalbos centras
(8 46) 350 099
8 650 60 094
kmn@moteriai.lt

Pagėgių r.

Koordinacinis centras „Gilė“
8 610 10 715
koordinaciniscentras@gmail.com

Pakruojo r.

Moterų veiklos informacijos
centras
8 652 24 232
mvic@splius.lt

Palangos m.

Klaipėdos socialinės ir
psichologinės pagalbos centras
(8 46) 350 099
8 650 60 094
kmn@moteriai.lt

Panevėžio m. ir r.

Lietuvos agentūros „SOS vaikai“
Panevėžio skyrius
8 699 86 866
paramosnamai@gmail.com

Pasvalio r.

Lietuvos agentūros „SOS vaikai“
Panevėžio skyrius
8 699 86 866
paramosnamai@gmail.com

Plungės r.

Telšių krizių centras
(8 444) 74 282
8 609 02 636
8 682 29 459
kriziucentras@gmail.com

Prienuų r.

Asociacija „Kauno moterų
draugija“
8 603 89 833
kmd.asoc@gmail.com

Radviliškio r.

Moterų veiklos informacijos
centras
8 652 24 232
mvic@splius.lt

Raseinių r.

Raseinių krizių centras
8 657 87 475
info@kriziucentras.eu

Rietavo r.

Telšių krizių centras
(8 444) 74 282
8 609 02 636
8 682 29 459
kriziucentras@gmail.com

Rokiškio r.

Lietuvos agentūros „SOS vaikai“
Panevėžio skyrius
8 699 86 866
paramosnamai@gmail.com

Skuodo r.

Kretingos moterų informacijos ir
mokymo centras
(8 445) 78 024
8 605 82 331
kretingosmoterys@gmail.com

Šakių r.

Marijampolės apskrities moterų
veiklos centras
(8 343) 59 525
8 633 55 007
spc.mar@gmail.com

Šalčininkų r.

Moterų informacijos centras
(85) 262 9003
8 65095 216
spc@lygus.lt

Šiaulių m. ir r.

Moterų veiklos informacijos
centras
8 652 24 232
mvic@splius.lt

Šilalės r.

Koordinacinis centras „Gilė“
8 610 10 715
koordinaciniscentras@gmail.com

Šilutės r.

Kretingos moterų informacijos ir
mokymo centras
(8 445) 78 024
8 605 82 331
kretingosmoterys@gmail.com

Širvintų r.

Moterų informacijos centras
(85) 262 9003
8 65095 216
spc@lygus.lt

Švenčionių r.

Moterų informacijos centras
(85) 262 9003
8 65095 216
spc@lygus.lt

Tauragės r.

Tauragės moterų užimtumo ir
informacijos centras
(8 446) 61 565
8 616 55877
taurage@moterscentras.w3.lt

Telšių r.

Telšių krizių centras
(8 444) 74 282
8 609 02 636
8 682 29 459
kriziucentras@gmail.com

Trakų r.

Moterų informacijos centras
(85) 262 9003
8 65095 216
spc@lygus.lt

Ukmergės r.

Moters pagalba moteriai
8 618 40 044
info@moters-pagalba.lt

Utenos r.

Anyškčių moterų užimtumo ir
informacijos centras
8 615 45 464
anyksciumoterys@gmail.com

Vilkaviškio r.

Marijampolės apskrities moterų
veiklos centras
(8 343) 59 525
8 633 55 007
spc.mar@gmail.com

Vilniaus m. ir r.

Moterų informacijos centras
(85) 262 9003
8 65095 216
spc@lygus.lt

Visagino r.

Visagino šeimos krizių centras

8 699 20 069

8 686 60 657

viltisvskc@gmail.com

Zarasų r.

Visagino šeimos krizių centras

8 699 20 069

8 686 60 657

viltisvskc@gmail.com

Varėnos r.

Alytaus miesto moterų krizių

centras

8 645 45 287

ammkc@aktv.lt

Literatūros sąrašas

1. Bedi, G., Goddard, C., (2007) 'Intimate partner violence: what are the impacts on children?'. *Aust Psychol*; 42: 66–77.
2. Campbell, J. C. (1986) "Assessment of risk of homicide for battered women", in: *Advances in Nursing Science*, 8, 36–51.
3. Dobash, R.E., Dobash, R. P. (2015) *When Men Murder Woman*. Oxford University Press.
4. Gender Matters. A manual on addressing gender-based violence affecting young people. Council of Europe. Prieiga internetu: <http://eycb.coe.int/gendermatters/>.
5. Intymaus partnerio smurtavimo apraiškos Lietuvoje – nukentėjusiųjų perspektyva (2018). Prieiga internetu: <https://hrmi.lt/tyrimo-ataskaita-intymaus-partnerio-smurtavimo-apraiskos-lietuvoje-moteru-perspektyva/>.
6. Learning Track Manual. Making Laws Work to End Violence Against Women and Girls: A Regional Conference for Central and Eastern Europe. (2017). Developed by Voices Against Violence and Global Rights for Women.
7. Lietuvos gyventojų tyrimas apie lygias galimybes (2017). Prieiga internetu: <https://lygybe.lt/data/public/uploads/2017/11/lietuvos-gyvenoju-pozivius-i-smurta-patyrusias-moteris.pdf>.
8. Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. Prieiga internetu: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.400334>.
9. Pence, E., Paymar, M. (1993) Educational Group for Men who Batter. The Duluth Model. Springer Publishing Company. New York. Prieiga internetu: <https://www.theduluthmodel.org/>.
10. Smurto prieš vaikus diagnostikos metodinės rekomendacijos (2018). Valstybinis psichikos sveikatos centras.
11. Special Eurobarometer 449. Report. Gender-based Violence (2016), p.42. Prieiga internetu: https://data.europa.eu/euodp/data/dataset/S2115_85_3_449_ENG.
12. Van der Veur, D., Vrethem, K., Titley, G., Tóth, G. (2007). Gender Matters. A manual on addressing gender-based violence affecting young people. Council of Europe. Prieiga internetu: <http://eycb.coe.int/gendermatters/>.
13. Vidaus reikalų ministerijos portalas. Duomenys apie iki teismo tyrimo įstaigose užregistruotas nusikalstamas veikas, įtariamus (kaltinamus) asmenis nusikalstamų veikų padarymu, susijusių su smurtu artimoje aplinkoje. Prieigos internetu: https://www.ird.lt/lt/paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiutyrimu-statistika-1/view_item_datasource?id=6783&datasource=19096 ir https://www.ird.lt/lt/paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiutyrimu-statistika-1/view_item_datasource?id=6782&datasource=19068.
14. Waalen, J., Goodwin, M.M., Spitz, A.M., et al. (2000) "Screening for intimate partner violence by health care providers: barriers and interventions" (*Am J Prev Med*;19:230–7).

Išnašos

---

¹Global Plan of Action: Health systems address violence against women and girls (2016).

²LR Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas.

³Lietuvos gyventojų tyrimas apie lygias galimybes (2017); Intymaus partnerio smurtavimo apraiškos Lietuvoje – nukentėjusiųjų perspektyva (2018).

⁴Oficialiosios statistikos tinklalapis.

⁵LR Vidaus reikalų ministerijos tinklalapis.

⁶Ten pat.

⁷Global Study on Homicide (2018).

⁸Walby, S., ir Allen, J., in: Van der Veur, D., Vrethem, K., Titley, G., Tóth, G. (2007).

⁹Learning Track Manual (2017).

¹⁰Voices Against Violence and Global Rights for Women (2017).

¹¹Schema parengta naudojantis Voices Against Violence and Global Rights for Women (2017).

¹²Van der Veur, et al. (2007).

¹³Ten pat.

¹⁴Pence, Paymar (1993).

¹⁵Smurto prieš vaikus diagnostinės metodinės rekomendacijos (2018).

¹⁶Ten pat.

¹⁷Ten pat.

¹⁸Ten pat.

¹⁹Ten pat.

²⁰Ten pat.

²¹Lietuvos gyventojų tyrimas apie lygias galimybes (2017).

²²Campbell (1986).

²³Special Eurobarometer 449. Report. Gender-based Violence (2016).

²⁴Ten pat

²⁵Dobash, R.E., Dobash, R. P. (2015).

²⁶Waalén, J., Goodwin, M.M., Spitz, A.M., et al. (2000).

²⁷Oficialiosios statistikos tinklalapis.

²⁸Vidaus reikalų ministerijos tinklalapis.

²⁹Van der Veur, et al. (2007).

³⁰Bedi, Goddard (2007).

